

Innspill til den immaterielle kulturarvens plass i ny Kulturmiljølov

Det arbeides med å lage en ny kulturmiljølov i Norge. Den nye loven vil erstatte Lov om kulturminner fra 1978, og det er et sterkt ønske fra ulike miljøer at immateriell kulturarv skal få en plass og løftes frem i denne loven. Norsk håndverksinstitutt støtter dette synet.

Norsk håndverksinstitutt arbeider med å dokumentere, bevare og fremme tradisjonelt håndverk som kunnskap, kultur og yrke samt øke samfunnets kjennskap til og respekt for håndverkstradisjoner, i tråd med UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven (2003). Norsk håndverksinstitutt er akkreditert av UNESCO som rådgivende organisasjon for 2003-konvensjonen, og ble valgt inn i UNESCOs Evaluation Body 2015-19.

Mandat og behovet for lovtekst

Slik vi forstår mandatet kan ikke denne lovteksten omfatte hele området immateriell kulturarv.

Norsk håndverksinstitutt mener likevel tiden er overmoden for en mer helhetlig lovgivning for dette feltet. Immateriell kulturarv, som også omfatter andre deler av den levende kulturarven enn det som omfattes av mandatet, bør etter vårt syn ivaretas i en egen lovtekst som omfatter hele området som sorterer under UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven. Dette finnes det flere internasjonale eksempler på.

Vi anbefaler derfor lovutvalget å peke på behovet for en egen lovtekst for vern av den immaterielle kulturarven.

Materiell og immateriell kulturarv henger sammen

Vi mener likevel at en ny kulturmiljølov bør ivareta både den materielle og den immaterielle kulturarven. Ikke bare fordi Norge har ratifisert 2003-konvensjonen, og dermed anerkjenner den immaterielle kulturarvens behov for vern, men også fordi de to dimensjonene er uløselig knyttet sammen.

Dette poengteres også i innledningen til UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven: «som tar i betraktning det dype gjensidige avhengighetsforholdet mellom immateriell kulturarv og materiell kultur- og naturarv.»¹

Man kan selvsagt velge å se den immaterielle kulturarven og den materielle hver for seg, og det er åpenbart at slik de er definert hver for seg representerer en kulturell verdi, enten det er stavkirker eller tradisjonstømrerens levende kunnskap.

Likevel er det slik at materiell og immateriell kulturarv henger sammen. For eksempel i bygningsvernet, der den utøvende håndverkeren er sentral, eller for den utøvende

¹ Konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven (UNESCO). Tilgjengelig bl.a på Lovdata

musikeren som trenger et instrument å spille på. Derfor er det ikke kun slik at vi trenger den immaterielle kunnskapen for å ta vare på de fysiske kulturminnene. Vi trenger også de materielle kulturarven for å ta vare på den immaterielle dimensjonen.

Hensikten med UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven har vært å skape balanse mellom materiell og immateriell kulturarv, både nasjonalt og internasjonalt. 2003-konvensjonen var et svar på verdensarvkonvensjonen fra 1972.

De fleste vil være enige i at man i kulturminnevernet i Norge har en hatt et sterkt fokus på den materielle kulturarven, og mindre på den immaterielle. Det er derfor viktig at en ny kulturmiljølov ikke bidrar til å forsterke denne historiske skjevheten. En ny lov bør derfor ivareta også den immaterielle dimensjonen.

Immateriell kulturarv er i mennesker

«En gammel håndverker er som et brennende bibliotek», lyder et vestafrikansk ordtak. Den immaterielle kulturarven kan være vel så sårbar som de fysiske kulturminnene, fordi det er levende kunnskap som alltid sitter i mennesker. Når en tradisjonsbærer dør kan kunnskapen bli borte, og er tapt for alltid. Å videreføre denne levende kunnskapen til en ny generasjon er den viktigste måten man kan verne immateriell kulturarv på.

Den levende / immaterielle kulturarven er uløselig knyttet til mennesker. Utøvere og tradisjonsbærerne er helt sentrale for at tradisjoner og praksiser skal vernes og videreføres. Konvensjonen framhever viktigheten av utøvere og felleskap/samfunn² for å verne om den immaterielle, levende kulturarven. Slik involvering og deltakelse innen arbeidet med kulturarv passer godt med målene i den nye kulturmiljøpolitikken.

Eksempler fra andre land

Internasjonalt ser vi hvordan den immaterielle kulturarven i økende grad får sin plass i lovverket. UNESCO har laget en god oversikt over kulturlovgivning i ulike land. Her er det mulig å søke på tema, blant annet immateriell kulturarv:

<https://en.unesco.org/cultnatlaws/list>

Vi har sett på noen eksempler relevante lovverk å skjele til når en lov skal utformes i Norge. Noen av lovtekstene, som i **Japan**, er veldig omfattende i sin beskrivelse av den immaterielle kulturarven, eller håndverk. **Romania** har en egen lovtekst for immateriell kulturarv. Flere land definerer immateriell kulturarv i sine lovverk basert på konvensjonens definisjoner. Konvensjonen er sentral og det refereres ofte videre til denne, et eksempel er **Frankrike**. Ved å vise til konvensjonen i lovverket, løftes den dermed fra å være en konvensjon landet har ratifisert til en del av loven, som kan forstås som mer forpliktende.

Både **Frankrike** og **Estland** nevner immateriell kulturarv indirekte i sine lovverk, ved å referere til UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven. En fordel med å

² Det engelske begrepet her er *communities*. Enkelte begreper fra konvensjonen på engelsk/fransk er ikke lett å oversette til tilsvarende norske dekkende begreper. Den norske oversettelsen av *community* er *samfunn*, men *felleskap* er kanskje det norske begrepet som dekker dette best.

vide til 2003-konvensjonen vil være at denne allerede har en gjennomarbeidet tekst knyttet til definisjoner av immateriell kulturarv, slik at dette ikke trenger å repeteres i lovteksten.

Japan har hatt en viktig rolle i arbeidet med konvensjonen og har lenge anerkjent den immaterielle dimensjonen i kulturarven. De var allerede i 1974 ute med sin [The Law for the Promotion of Japanese Traditional Craft Industries](#)

I tillegg til loven om tradisjonshåndverk har Japan også en egen lov om kulturarv i bredere forstand: [Law for the Protection of Cultural Property](#). Japan har et bredt og helhetlig syn på kulturarv, der både det materielle og immaterielle beskrives. Under *Object of Cultural Property* beskrives ulike typer kulturarv, slik som *Tangible, Intangible, Folk Cultural Property, Monuments og Landscape*.

Formuleringer av en lovtekst

Med utgangspunkt i mandatet, slik vi tolker det, kan ikke den nye Kulturmiljøloven omfatte all immateriell kulturarv. Vi mener dermed at det denne gang er riktig å avgrense den immaterielle dimensjonen til det som er relevant for praksisen knyttet til det fysiske kulturminnet. For eksempel vil det være levende kunnskap som trebåtbygging, seilmaking og kunnskap om navigasjon, knyttet til fartøyvernet.

Det er imidlertid viktig at en ny lov eller en forskrift har en helhetlig tilnærming. Når det gjelder bygningsvern er det for eksempel lett å glemme de minste fagene som vi trenger for å sikre våre nasjonale kulturminner, som for eksempel gjørtler, treskjærer, håndvever, blyglasshåndverker, gipsmaker eller stururmaker. I rapporten [Kirkens særskilte verdier](#) pekes det på 16 verneverdige tradisjonshåndverksfag som er kritiske for å ta vare på interiøret i norske kirker.

Med dette utgangspunktet foreslår vi derfor en formulering som avgrenser den immaterielle dimensjonen til det som er nedfelt i mandatet. Vi ber dermed om at dette innarbeides i lovteksten gjennom et eget punkt:

Forslag til formulering lovtekst:

Ved siden av de fysiske kulturmiljøene beskrevet i denne loven, omfattes også de tilhørende immaterielle praksiser knyttet til de aktuelle objektene, som for eksempel tradisjonell håndverkskunnskap og annen praksis. Den immaterielle praksisen har, i tråd med UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven, et tilsvarende krav på vern.

Videre prosess

Norsk håndverksinstitutt ønsker å bidra aktivt i det viktige arbeidet med denne loven, og stiller oss til disposisjon for lovutvalget i forbindelse med utformingen av ny lovtekst.

Lillehammer, 31.01.23

Instituttleder Eivind Falk

